

## Prof. dr hab. Zofia Józefa Zdybicka USJK

### I. Dzieła

**A. Książki:** *Partycypacja bytu. Próba wyjaśnienia relacji między światem a Bogiem.* Lublin 1972; *Poznanie Boga w ujęciu Henri de Lubaca.* Lublin 1973; *Człowiek i religia. Zarys filozofii religii.* Lublin 1977, 1978, 1984, 1993 (Wyd. 2. poprawione i rozszerzone), 2006 [Wyd. 3. skrócone i zmienione]; *Religia i religioznawstwo.* Lublin 1988, 1992; *Person and Religion: An Introduction to the Philosophy of Religion.* Transl. by T. Sandok. New York: Peter Lang 1991; *Otworzyć serce. Apostolstwo matki Urszuli Ledóchowskiej.* Warszawa 2003; *Orsola Ledóchowska. Santa dei tempi difficili e segno di speranza.* Roma 2004; *Bóg czy sacrum?* Lublin 2007.

**B. Prace redakcyjne:** *W 700-lecie śmierci św. Tomasza z Akwinu.* Lublin 1976 (współredaktor); *Theory of Being. To understand Reality.* Lublin 1980 (współredaktor); „*Redemptor hominis*”. *Tekst i komentarze.* Lublin 1982 (redaktor); *Nauka – światopogląd – religia.* Warszawa 1989 (redaktor); *Wprowadzenie do filozofii.* Lublin 1992, 1996 (współredaktor); *Zadania filozofii we współczesnej kulturze.* Lublin 1992 (redaktor); *Religia a sens bycia człowiekiem.* Lublin 1994 (redaktor); *Czytając „Przekroczyć próg nadziei”* Lublin 1995 (współredaktor); *Wolność we współczesnej kulturze.* Lublin 1997 (współredaktor); *Freedom in Contemporary Culture. Acts of the V World Congress of Christian Philosophy, Catholic University of Lublin, 20-25 August 1996.* Lublin T. 1 1998, T. 2 1999 (współredaktor).

**C. Ważniejsze artykuły** (spośród ponad 300): *O intuicji w filozofii.* „Roczniki Filozoficzne” 12:1964 z. 1 s. 121-129; *Uwagi o sytuacji we współczesnej teologii naturalnej.* „Roczniki Filozoficzne” 14:1966 z. 1 s. 103-114; *Czy bezdroża filozofii Boga?* W: *W nurcie zagadnień posoborowych.* Red. B. Bejze. T. 1. Warszawa 1967 s. 47-86; *O pełny humanizm chrześcijański.* W: *W nurcie zagadnień posoborowych.* Red. B. Bejze. T. 1. Warszawa 1967 s. 151-163; *Filozoficzna koncepcja religijności człowieka.* W: *O Bogu i o człowieku.* Red. B. Bejze. T. 1. Warszawa 1968 s. 179-200; *Naukowy obraz świata materialnego a problem poznania istnienia Boga.* „Zeszyty Naukowe KUL” 11:1968 nr 2 s. 15-26; [Wspólnie z S. Kamińskim] *Poznawalność istnienia Boga.* W: *O Bogu i o człowieku.* Red. B. Bejze. T. 1. Warszawa 1968 s. 57-103; *Problem Boga we współczesnym tomizmie.* W: *Studia z filozofii Boga.* Red. B. Bejze. T. 1. Warszawa 1968 s. 419-439; *Pesymistyczne czy optymistyczne perspektywy człowieka.* W: *W nurcie zagadnień posoborowych.* Red. B. Bejze. T. 3. Warszawa 1969 s. 93-115; *Problematyka Boga w filozofii współczesnej.* „Zeszyty Naukowe KUL” 12:1969 nr 2 s. 17-30; *Analiza pojęcia partycypacji występującego w filozofii klasycznej.* „Roczniki Filozoficzne” 18:1970 z. 1 s. 5-78; *Ontyczna wspólnota bytów.* „Roczniki Filozoficzne” 19:1971 z. 1 s. 85-94; *Teoriopoznaw-*

cze aspekty partycypacji transcendentalnej. „*Studia Philosophiae Christianae*” 7:1971 nr 1 s. 71-104; *Transcendentalna partycypacja bytu*. W: *Logos i Ethos*. Red. J. Morawski. Kraków 1971 s. 171-196; [Wspólnie z M. A. Krąpcem] *Tomistyczna koncepcja świętości*. W: *W nurcie zagadnień posoborowych*. Red. B. Bejze. T. 6. Warszawa 1972 s. 405-418; *Analiza metodologiczna Tomaszowych form argumentacji za istnieniem Boga, a zwłaszcza argumentacji z ruchu*. W: *Studia z filozofii Boga*. Red. B. Bejze. T. 2. Warszawa 1973 s. 223-242; *Czym jest i dlaczego istnieje religia?* „*Zeszyty Naukowe KUL*” 16:1973 nr 3-4 s. 3-17; *Filozoficzna afirmacja Boga*. W: *Z zagadnień kultury chrześcijańskiej*. Red. B. Bejze. Lublin 1973 s. 203-212; *Człowiek i religia*. W: M. A. Krąpiec. *Ja – człowiek*. Lublin 1974 [i następne wydania] s. 315-362; *Czy u św. Tomasza istnieją dwie koncepcje religii?* „*Zeszyty Naukowe KUL*” 17:1974 nr 4 s. 17-27; [Wspólnie z S. Kamińskim] *Definicja religii a typy nauk o religii*. „*Roczniki Filozoficzne*” 22:1974 z. 1 s. 103-160; [Wspólnie z M. A. Krąpcem] *O tomistycznej drodze poznania Boga*. W: *Aby poznać Boga i człowieka*. Red. B. Bejze. T. 1. *O Bogu dziś*. Warszawa 1974 s. 71-83; *Problem tak zwanej śmierci Boga*. Tamże s. 133-152; *Tajemnica człowieka. Człowiek w oczach filozofów*. „*Colloquium Salutis*” 7:1975 s. 11-25; *L’homme et la religion*. W: *W 700-lecie śmierci św. Tomasza z Akwinu*. Red. S. Kamiński i in. Lublin 1976 s. 169-220; *Fenomenologiczne koncepcje religii*. W: *Studia z filozofii Boga*. Red. B. Bejze. T. 3. Warszawa 1977 s. 292-311; *Problem doświadczenia religijnego*. „*Roczniki Filozoficzne*” 25:1977 z. 2 s. 5-23; *Le réalisme de la connaissance et la participation de l’être*. W: *Atti del Congresso Internazionale*. T. 6. Napoli 1978 s. 440-465; *Współczesna filozofia religii – koncepcje i tendencje*. W: *W kierunku chrześcijańskiej kultury*. Red. B. Bejze. Warszawa 1978 s. 103-119; *Koncepcja wartości religijnej (sacrum)*. „*Roczniki Filozoficzne*” 27:1979 z. 2 s. 71-85; [Wspólnie z S. Kamińskim] *La cognoscibilità de l’existence de Dieu*. „*Collectanea Theologica*” 1979 nr spec. s. 77-123; *Le voies de l’affirmation de Dieu*. „*Collectanea Theologica*” 1979 nr spec. s. 137-214; *Wartości religijne a wartości moralne*. „*Zeszyty Naukowe KUL*” 22:1979 nr 1-3 s. 99-108; *Autonomia sumienia a nakazy religijne*. „*Roczniki Filozoficzne*” 28:1980 z. 2 s. 119-124; *Function of religion in forming a personal model of culture*. W: *Theory of Being. To Understand Reality*. Lublin 1980 s. 253-258; *Philosophy of religion in forming a personal model of culture*. Tamże s. 241-251; *Konsekwentny personalizm chrześcijański. Z rozważań nad „Redemptor hominis”*. W: *W nurcie zagadnień posoborowych*. Red. B. Bejze. T. 12. Warszawa 1980 s. 83-94; *Rola religii w kulturze*. „*Roczniki Filozoficzne*” 28:1980 z. 2 s. 5-16; *Śmierć w wielkich religiach świata*. „*Ateneum Kapłańskie*” 72:1980 z. 3 s. 382-398; *Idea zbawienia w religiach świata*. „*Ateneum Kapłańskie*” 73:1981 z. 1 s. 37-52; *Personalismo cristiano consecuente. Reflexiones sobre la „Redemptor hominis”*. W: *La filosofía del Cristiano*. T. 3. Cordoba 1981 s. 1159-1170; *Doświadczenie ludzkie podstawą afirmacji Boga*. „*Roczniki Filozoficzne*” 30:1982 z. 2 s. 5-13; *Drogi afirmacji Boga*. W: *W kierunku Boga*. Red. B. Bejze. Warszawa 1982 s. 108-166; *Poznanie Boga dziś*. Tamże s. 435-446; *Les bases anthropologiques de l’affirmation de Dieu. Metafisica e sienze dell’uomo*. W: *Atti del VII Congresso Internazionale, Bergamo 4-9 Settembre 1980*. T. 2. Roma 1982 s. 413-420; *Personalistyczne podstawy prawdy o człowieku zbawionym*. W: „*Redemptor hominis*”. *Tekst i komen-*

tarze. Red. Z. J. Zdybicka. Lublin 1982 s. 111-128; *Realne i analogiczne istnienie rzeczywistości jako podstawa każdej filozoficznej afirmacji Boga*. „*Analecta Cracoviensia*” 14:1982 s. 39-49; *Vers la fidelité du monde réel et la verité complete sur l’homme. L’école polonaise de la philosophie classique*. W: *The Common Christian Roots of the European Nations. An International Colloquium in the Vatican*. T. 2. Florence 1982 s. 155-162; [Wspólnie z M. A. Krapcem] *Approci a Dio. L’interpretazione di Jacques Maritain*. W: *Jacques Maritain oggi. Atti del Convegno internazionale di studio promosso dall’Universita Cattolica*. Milano 1983 s. 119-128; *Maritain, czyli jak służyć prawdzie i miłości*. „*Roczniki Filozoficzne*” 31:1983 z. 2 s. 33-45; [Wspólnie z M. A. Krapcem] *Poznanie Boga w ujęciu J. Maritaina*. „*Roczniki Filozoficzne*” 31:1983 z. 1 s. 9-17; *Rola religii w kształtowaniu osobowego modelu kultury*. W: *W kierunku religijności*. Red. B. Bejze. Warszawa 1983 s. 283-295; *Wartości religijne w kulturze współczesnej*. W: *W służbie Ludowi Bożemu*. Red. B. Bejze. Poznań-Warszawa 1983 s. 115-127; *Człowiek wobec przyszłości*. „*Roczniki Filozoficzne*” 32:1984 z. 2 s. 11-33; *Filozofia a koncepcja i afirmacja Boga*. „*Roczniki Filozoficzne*” 33-34:1985-1986 z. 2 s. 15-40; *Rola religii w tworzeniu cywilizacji miłości*. W: Jan Paweł II. *Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie*. Rzym 1986 s. 12-26; *The Anthropological Bases of Religion*. W: *Existential Personalism*. „*Proceedings of the American Catholic Philosophical Association*” 60:1986 s. 178-184; *Człowiek – zbawcą człowieka? Uwagi o marksistowskiej teorii religii*. W: *Wobec filozofii marksistowskiej. Polskie doświadczenia*. Red. A. B. Stępień. Rzym 1987 s. 169-198, Lublin 1990 s. 171-200; *Czym jest i dlaczego istnieje religia - religia w ujęciu filozofii religii*. „*Ateneum Kapłańskie*” 79:1987 s. 198-213; *Czym jest religioznawstwo?* „*Roczniki Filozoficzne*” 35:1987 z. 1 s. 283-292; *Pytanie o istnienie Boga i o możliwość ateizmu*. „*Zeszyty Naukowe KUL*” 31:1988 nr 2/3 s. 3-18; *Autobiogram*. „*Ruch Filozoficzny*” 46:1989 nr 2 s. 193-197; *Czy człowiek jest homo religiosus?* „*Roczniki Filozoficzne*” 37-38:1989-1990 z. 1 s. 239-255; *Dlaczego religia? Antropologiczne podstawy religii*. W: *Nauka – światopogląd – religia*. Red. Z. J. Zdybicka. Warszawa 1989 s. 79-95; *Rola religii w kulturze*. Tamże s. 95-109; *Światopoglądowe wartości religii*. Tamże s. 57-67; *Dlaczego pytania: o istnienie Boga, o możliwość ateizmu*. W: *W nurcie zagadnień posoborowych*. Red. B. Bejze. T. 19. Warszawa 1990 s. 173-188; *Czy religia dopuszcza wojnę?* „*Roczniki Filozoficzne*” 39-40:1991-1992 z. 2 s. 53-67; *Kultura i religia. Czy możliwa jest kultura bez religii?* W: *Spór o wartości w kulturze i wychowaniu*. Red. F. Adamski. Kraków 1991 s. 223-236; *Wiara w godność Synów Bożych w postawie ludzkiej*. W: *Homo meditans*. T. 6. Red. W. Słomka. Lublin 1991 s. 93-103; *Religia a polityka*. „*Roczniki Filozoficzne*” 41:1993 z. 2 s. 41-58; *E l’uomo homo religiosus?* W: *Discorso e verita. Scritti in onore di Francesca Rivetti Barbo a cura di Sergio Belardinelli e Gianfranco Dalmaso*. Milano 1995 s. 25-38; *Prawo – moralność – obyczaj – religia*. W: *Religia w życiu społecznym*. Red. B. Bejze. Warszawa 1995 s. 27-42; *Zapomnienie Boga – zagubieniem człowieka*. W: *Czytając „Przekroczyć próg nadziei”*. Red. T. Styczeń i Z. J. Zdybicka. Lublin 1995 s. 119-131; *Kulturowe zawirowania wokół człowieka XX wieku*. „*Roczniki Filozoficzne*” 43-44:1995-1996 z. 2 s. 55-68; *Wolność ludzka i Bóg*. W: *Wolność we współczesnej kulturze*. Red. Z. J. Zdybicka i in. Lublin 1997 s. 665-672; *Alienacja zasadnicza:*

*człowiek Bogiem człowieka*. W: *Filozofia – wzloty i upadki*. Lublin 1998 s. 23-37; *La liberté humaine et Dieu*. W: *Freedom in Contemporary Culture. Acts of the V World Congress of Christian Philosophy, Catholic University of Lublin, 20-25 August 1996*. Red. Z. J. Zdybicka i in. T. 2. Lublin 1999 s. 755-763; *Bóg czy sacrum?* W: *Zadania współczesnej metafizyki. Poznanie bytu czy ustalanie sensów?* Red. A. Maryniarczyk. Lublin 1999 s. 189-217; *Antropologiczny kontekst problematyki Boga w „Fides et ratio”*. „Człowiek w Kulturze” 12:1999 s. 191-208; *Drogi poznania Boga według „Fides et ratio”*. „Studia Philosophiae Christianae” 36:2000 nr 2 s. 299-316; *Czym jest i dlaczego istnieje religia?* W: *Religia w świecie współczesnym. Zarys problematyki religiologicznej*. Red. H. Zimoń. Lublin 2000 s. 53-69; *Religia a kultura*. Tamże s. 167-183; *Drogi afirmacji Boga*. W: *Wprowadzenie do filozofii. Przewodnik*. T. 2. *Rozumieć człowieka i jego działanie*. Lublin 2000 s. 105-169; *Człowiek i religia*. Tamże s. 171-219; *Wiara poszukująca zrozumienia a otwarcie na kultury*. W: *Zadania współczesnej metafizyki. Rozum otwarty na wiarę*. Red. A. Maryniarczyk i A. Gudaniec. Lublin 2000 s. 121-135; *Spełnienie się człowieka w religii*. „Człowiek w Kulturze” 13:2000 s. 19-33; *Absolut*. W: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*. Red. A. Maryniarczyk. T. 1. Lublin 2000 s. 30-42; *Ateizm*. Tamże s. 371-390; *Bóg*. Tamże s. 640-676; *Dowody na istnienie Boga*. W: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*. Red. A. Maryniarczyk. T. 2. Lublin 2001 s. 680-691; *Bóg jako recta ratio decyzyjności człowieka i podstawa wyróżnienia religii*. W: *Zadania współczesnej metafizyki. Osoba i realizm w filozofii*. Red. A. Maryniarczyk, K. Stępień. Lublin 2002 s. 255-273; *Filozofia religii*. W: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*. Red. A. Maryniarczyk. T. 3. Lublin 2002 s. 526-539; *Globalizacja i religia*. „Człowiek w Kulturze” 14:2002 s. 31-41; *Homo religiosus*. W: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*. Red. A. Maryniarczyk. T. 4. Lublin 2003 s. 568-570; *Religia i technika*. W: *Kultura wobec techniki*. Red. P. Jarożyński, I. Chłodna, P. Gądek. Lublin 2004 s. 59-74; *Analogia i partycypacja w wyjaśnianiu rzeczywistości*. W: *Zadania współczesnej metafizyki. Analogia w filozofii*. Red. A. Maryniarczyk, K. Stępień, P. Gądek. Lublin 2005 s. 87-104; *Pełny „zwrot antropologiczny”. Największe dokonanie Jana Pawła II*. „Kwartalnik Filozoficzny” 32:2005 z. 4 s. 115-136; *Monizm*. W: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*. Red. A. Maryniarczyk. T. 7. Lublin 2006 s. 354-364; *Monoteizm*. Tamże s. 366-368; *Partycypacja*. W: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*. Red. A. Maryniarczyk. T. 8. Lublin 2007 s. 31-42; *Religia*. Tamże s. 720-732.

## II. Opracowania

**A. Polskie:** T. Żeleźnik. Rec.: *Zdybicka Zofia Józefa. Partycypacja bytu. Próba wyjaśnienia relacji między światem a Bogiem*. Lublin 1972. „Życie i Myśl” 1972 nr 11/12 s. 270-272; I. Dec. Rec.: *Zdybicka Zofia J. Partycypacja bytu. Próba wyjaśnienia relacji między światem a Bogiem*. Lublin 1972 „Colloquium Salutis” 4:1972 s. 273-275; J. Styk. Rec.: *Zdybicka Zofia Józefa. Poznanie Boga w ujęciu Henri de Lubaca*. Lublin 1973. „Życie i Myśl” 1974 nr 2 s. 147-148; T. Żeleźnik. Rec.: *Zdybicka Zofia Józefa. Człowiek i religia. Zarys filozofii religii*. Lublin 1977. „Życie i Myśl” 1977 nr 11 s.

129-132; B. Celiński. Rec.: *Zdybicka Zofia Józefa. Człowiek i religia. Zarys filozofii religii. Lublin 1977.* „Homo Dei” 1977 nr 4 s. 295-296; B. Bakies. Rec.: *Zdybicka Zofia Józefa. Człowiek i religia. Zarys filozofii religii. Lublin 1977.* „Studia Philosophiae Christianae” 14:1978 nr 2 s. 228-230; E. Płochowicz. Rec.: *Zdybicka Zofia Józefa. Człowiek i religia. Zarys filozofii religii. Lublin 1977.* „Więź” 1979 nr 5 s. 144-147; T. Margul. *Problem filozofii religii.* Rec.: *Zofia J. Zdybicka. Człowiek i religia. Zarys filozofii religii. Lublin 1977 ss. 355.* „Zeszyty Naukowe KUL” 22:1979 nr 4 s. 110-116; T. Ślipko. *Jeszcze o filozofii religii.* „Zeszyty Naukowe KUL” 22:1979 nr 4 s. 110-116; J. Praszczalek. Rec.: *Zdybicka Zofia Józefa. Człowiek i religia. Zarys filozofii religii. Lublin 1984*<sup>3</sup>. „Ład” 1984 nr 44 s. 8; T. Kłakowski. Rec.: *Zdybicka Zofia Józefa. Religia i religioznawstwo. Lublin 1988.* „Homo Dei” 1989 nr 2 s. 157-159; A. Nowicki, M. Nowaczyk. Rec.: *Zdybicka Zofia Józefa. Religia i religioznawstwo. Lublin 1988.* „Współczesny Tygodnik Argumenty” 1989 nr 34 s. 10-11; J. Sochoń. Rec.: *Zdybicka Z. J. Religia i religioznawstwo. Lublin 1988.* „Przegląd Katolicki” 1989 nr 6 s. 2; E. Smykowska. Rec.: *Zdybicka Z. J. Religia i religioznawstwo. Lublin 1988.* „Nowe Książki” 1989 nr 10 s. 22-23; M. Rusecki. Rec.: *Zdybicka Z. J. Religia i religioznawstwo. Lublin 1988.* „Ateneum Kapłańskie” 1989 T. 113 z. 1 s. 158-160; *Dyskusja nad książką Zofii Zdybickiej pt. Religia i religioznawstwo.* Wypow. W. Tyloch [i in.]. „Euhemer” 1990 nr 1/2 s. 151-180; H. Hoffmann. Rec.: *Zdybicka Z. J. Religia i religioznawstwo. Lublin 1988.* „Zeszyty Naukowe UJ Studia Religiologica” 1991 z. 24 s. 138-140; P. Moskal. *Zofia J. Zdybicka. Człowiek i religia. Zarys filozofii religii. Wyd. 2 popr. i rozsz. Lublin TN KUL 1993 ss. 492* „Roczniki Filozoficzne” 42:1994 z. 2 s. 161-163; R. Ptaszek. *Filozoficzne implikacje współczesnych polskich koncepcji religii* [mps BU KUL]; R. Ptaszek. *Bibliografia prac S. Prof. Dr Hab. Zofii Józefy Zdybickiej.* „Roczniki Filozoficzne” 47:1999 z. 2 s. 13-31; M. A. Krapiec. *Religia w Zofii Józefy Zdybickiej filozoficznym wyjaśnieniu.* „Roczniki Filozoficzne” 47:1999 z. 2 s. 5-11; M. Gogacz. *Glosa do tematu religii. Siostrze Profesor Zofii Józefie Zdybickiej z gratulacjami na dzień jubileuszu.* „Roczniki Filozoficzne” 47:1999 z. 2 s. 33-35; P. Moskal. *Zofia Józefa Zdybicka USJK. W: Polska filozofia powojenna.* Red. W. Mackiewicz. Warszawa 2001 T. 2. s. 477-490; A. Maryniarczyk, M. A. Krapiec. *Lubelska szkoła filozoficzna. W: Powszechna Encyklopedia Filozofii.* T. 6. Lublin 2005 s. 532-550; P. Moskal. *Filozofia religii w lubelskiej szkole filozoficznej. W: Polacy o religii. Od myślenia religijnego do filozofii.* Red. J. Barcik, G. Chrzanowski. Kraków 2005 s. 243-252; R. Ptaszek. *Filozofia religii Zofii J. Zdybickiej.* Tamże. s. 253-268.

**B. Zagraniczne:** G. Kalinowski. Rec.: *Zofia J. Zdybicka. Partycypacja bytu. Lublin TN KUL 1972.* „Revue Philosophique de Louvain” 1975 s. 558-560; A. Bronk. Rec.: *Zofia J. Zdybicka. Partycypacja bytu. Lublin TN KUL 1972.* „Anthropos” 72(1977) s. 959-961; I. Dec. Rec.: *Zofia J. Zdybicka. Partycypacja bytu. Lublin TN KUL 1978.* „Revue Philosophique de Louvain” 1980 s. 444-446; F. Conesa. Rec.: *Zofia J. Zdybicka. Person and Religion. An Introduction to the Philosophy of Religion. New York: Peter Lang 1991.* „Scripta Theologica” 26(1994) s. 841-842; J. F. X. Knasas. Rec.: *Zofia J.*

Zdybicka. *Person and Religion. An Introduction to the Philosophy of Religion*. New York: Peter Lang 1991. „The Thomist” 1995 s. 323-326;

### III. Dane biograficzne

Zofia Zdybicka urodziła się 5 VIII 1928 r. w Kraśniku Lubelskim jako córka Feliksa i Heleny z domu Łukasik. W 1948 r. zdała egzamin dojrzałości w Technikum Kupieckim im. A. J. Vetterów w Lublinie. W roku 1956/1957 rozpoczęła studia na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Jej profesorami byli m. in. Mieczysław A. Krąpiec OP, Stefan Swieżawski, ks. Marian Kurdziałek, ks. bp Karol Wojtyła i ks. Stanisław Kamiński. 20 VI 1961 r. uzyskała tytuł magistra filozofii. Praca magisterska, pisana pod kierunkiem O. Prof. M. A. Krąpca miała tytuł *O naturze rozumowania redukcyjnego występującego w filozofii bytu*. Stopień doktora filozofii uzyskała na podstawie złożonego rygorozum oraz rozprawy doktorskiej pt. *Filozoficzne podstawy poznawalności Boga u H. de Lubaca*, napisanej pod kierunkiem O. prof. M. A. Krąpca. W marcu 1966 r. podjęła w KUL zajęcia zlecone. Dnia 1 X 1966 r. została zatrudniona na etacie starszego asystenta, a 15 II 1967 r. – adiunkta przy Katedrze Metafizyki. 29 X 1970 r. na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL odbyło się, z wynikiem pomyślnym, kolokwium habilitacyjne Zofii Zdybickiej. Recenzentami dorobku naukowego i rozprawy pt. *Próba zbudowania tomistycznej teorii partycypacji* byli O. prof. M. A. Krąpiec, ks. prof. K. Klósak, ks. prof. S. Kamiński i ks. doc. M. Jaworski.

W 1971 r. powołano Zofię Zdybicką na stanowisko docenta, a w 1973 r. powierzono jej kierownictwo nowo utworzonej Katedry Filozofii Religii. Tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego i stanowisko profesora KUL otrzymała w 1978 r., a tytuł profesora zwyczajnego nauk humanistycznych – w 1988 r.

Zdybicka dopełniała swoje wykształcenie jako *research fellow* w Yale University (New Haven, USA 1977/1978), w The Catholic University of America w Waszyngtonie (1978) oraz w Katolickim Uniwersytecie w Leuven (1972, 1981, 1984, 1990, 1994, 1995).

Siostra Zdybicka rozwinęła szeroką działalność dydaktyczną. Jej niejako „koronne” zajęcia, to wykłady kursoryczne i monograficzne z filozofii Boga i religii a także proseminarium, seminarium magisterskie i doktorskie z filozofii Boga i religii. Autorka prowadziła też zajęcia z metafizyki, antropologii i etyki. Wykładała ponadto wstęp do filozofii i główne problemy filozofii. Wypromowała około 100 magistrów oraz 28 doktorów.

Zofia Zdybicka pełniła rozmaite funkcje administracyjne w uniwersytecie. W latach 1979-1984 była kierownikiem Sekcji Filozofii Teoretycznej, w latach 1984-1986 – prodziekanem Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej, a w latach 1986-1987 i 1990-1999 – dziekanem tegoż wydziału.

Była (w KUL) wieloletnią przewodniczącą Senackiej Komisji ds. Kontaktów z Instytucjami Naukowymi za Granicą oraz członkiem Komisji Wydawniczej, ds. Nauki, Młodzieżowej oraz Loka-

lowej. Była członkiem Zarządu Towarzystwa Naukowego KUL, współredaktorem „Roczników Filozoficznych” z. 2, jest członkiem Rady Naukowej Instytutu Jana Pawła II KUL, redaktorem działu „Filozofia religii” w *Encyklopedii Katolickiej*, członkiem komitetu naukowego *Powszechnej Encyklopedii Filozofii*, członkiem rady naukowej serii wydawniczej „Biblioteka Filozofii Realistycznej”.

Jest członkiem następujących stowarzyszeń naukowych: Komitet Nauk Filozoficznych PAN (1987-1989), Polskie Towarzystwo Filozoficzne, Towarzystwo Naukowe KUL, American Bibliographical Institut, Societas Internationale St. Thomae Aquinatis, Pontificia Academia Sanctae Thomae Aquinatis, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu – Oddział Societa Internazionale Tommaso d’Aquino (członek założyciel).

Zofia Zdybicka organizowała wiele spotkań naukowych. Przede wszystkim zorganizowała Światowy Kongres Filozofii Chrześcijańskiej w Lublinie nt. „Wolność we współczesnej kulturze” (20-25 VIII 1996) – kongres, który zgromadził ponad 300 uczonych z 30 krajów całego świata. Ponadto zorganizowała bądź współorganizowała wiele innych sympozjów, m. in. Międzynarodowe Sympozjum Filozoficzne w Krakowie (1978), Międzynarodowe Kolokwium nt. „Wspólne korzenie chrześcijańskie narodów Europy” (Rzym 1981), Międzynarodowe Sympozjum Antropologiczne nt. „Dramat osoby i natury” (Lublin 1984), Ogólnopolskie Sympozjum nt. „Zadania filozofii w kulturze współczesnej” (Lublin 1986), Sympozjum nt. „To, co Boskie i to, co ludzkie w kulturze chrześcijańskiej” (Lublin 1987), Sympozjum nt. „Religia a sens bycia człowiekiem” (Lublin 1992).

Wygłosiła referaty i odczyty na wielu konferencjach, sympozjach i kongresach o zasięgu nie tylko krajowym, ale i międzynarodowym a nawet światowym (m. in. Bergamo, Mediolan, Rzym, Neapol, Waszyngton, Ottawa, Bruksela, Baltimore, Edmonton, Montreal, New Haven, Waterbury, Chicago, Praga, Paryż, Leuven, Louvain la Neuf, Brześć oraz wiele miast w Polsce).

Kolejnym miejscem aktywności Zofii Zdybickiej są struktury Kościoła Katolickiego w Polsce. Od 25 IX 1948 r. jest członkiem Zgromadzenia Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego. W latach 1963-1983 i 2001-2007 była członkiem Rady Generalnej zgromadzenia, a w latach 1983-2003 Przełożoną Centrum Lubelskiego tegoż zgromadzenia.

Uczestniczyła w pracach Prymasowskiej Rady Społecznej (1986-1990) oraz w Komisjach Episkopatu Polski ds. Kultury, ds. Nauki Katolickiej, ds. Dialogu z Niewierzącymi, oraz w Komisji „Iustitia et Pax”. Była też konsultorem Rady Naukowej Episkopatu Polski.

Praca naukowo-dydaktyczna Zofii Zdybickiej, jej zaangażowanie w organizację życia naukowego i poczucie odpowiedzialności za kształt kultury były kilkakrotnie nagradzane. Zdybicka otrzymała Złoty Krzyż Zasługi (1978), Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (2000), nagrodę Rady Naukowej „Życia i Myśli”: „Książka Roku” (1978) tytuł „Woman of the Year 1998” (American Biographical Institute, INC.) i Nagrodę Rektora KUL (1996).

#### **IV. Poglądy**

Zofia Zdybicka jest jednym z głównych przedstawicieli tzw. Filozoficznej Szkoły Lubelskiej, tj. realistycznej filozofii bytu. Swoje zainteresowania koncentruje wokół filozoficznej problematyki Boga oraz religii. Sformułowała filozofię religii jako dziedzinę klasycznej metafizyki (filozofii bytu).

Badania prowadzone przez nią osobiście oraz w ramach kierowanej przez nią Katedry Filozofii Religii idą głównie w trzech kierunkach: historycznym (chodzi o krytyczną analizę znaczących filozoficznych teorii religii), metodologicznym (metodologiczny status poznania Boga, ustalenie typów wiedzy o religii, określenie statusu filozofii religii jako dziedziny metafizyki klasycznej) i systematycznym (poznawcze ujęcie i wyjaśnienie religii przez wskazanie na jej podmiotowe i przedmiotowe czynniki ontyczne).

##### **1. Koncepcja filozofii**

Zofia Zdybicka filozofuje w ramach filozofii bytu, czyli filozofii, która zmierza do poznania realnie (poza podmiotem poznającym) istniejącej rzeczywistości, do jej zrozumienia polegającego na tzw. ostatecznościowym wyjaśnieniu. Wyjaśnienie to jest organizowane przez wiedzotwórcze pytanie „dzięki czemu” rzeczywistość istnieje i jest taka, jaka jest, i polega na wskazaniu na ostateczne czynniki ontyczne tego, co wyjaśniane. Filozofię bytu cechuje swoisty historyzm, polegający na uwzględnieniu kontekstu historyczno-filozoficznego rozważanych problemów. Istotnym rysem filozofowania Zdybickiej jest również rozwinięty namysł metateoretyczny, to jest epistemologiczno-metodologiczny. Nawiązując do polskiej tradycji kultury logicznej i metodologicznej dokonuje autorka metaprzemysłowego namysłu nad poznaniem filozoficznym.

##### **2. Filozofia Boga**

Filozoficzna problematyka Boga i religii stoi w centrum naukowych zainteresowań S. Prof. Zofii Zdybickiej. Chronologicznie rzecz biorąc, jako pierwsza pojawiła się w badaniach autorki problematyka Boga. Jej rozprawa doktorska poświęcona jest ontologicznym, epistemologicznym, metodologicznym i historycznym uwarunkowaniom teorii poznania Boga w ujęciu Henri de Lubaca, a szereg artykułów z początkowego okresu jej twórczości poświęconych jest omówieniu aktualnych dyskusji i stanowisk z zakresu filozofii Boga.

W ujęciu autorki problematyka Boga, geneza jego idei pojawia się w trzech typach ludzkiego poznania: w poznaniu spontanicznym, filozoficznym i religijnym, tzn. przez wiarę. Siostra Profesor stanowczo odrzuca możliwość bezpośredniego, tj. przez doświadczenie, uzasadnienia prawdziwości zdania o istnieniu Boga, chociaż z drugiej strony podkreśla doświadczone podstawy poznania Boga. Akcentuje też to, że w rozważaniach z zakresu filozofii Boga i religii chodzi jej o realnie, tj. obiek-



tywnie, poza podmiotem poznającym istniejącego osobowego Boga, a nie o *Sacrum* rozumiane tylko jako treść ludzkiej świadomości czy korelat aktów intencyjnych człowieka.

Pierwszym typem poznania Boga jest tzw. poznanie naturalne, spontaniczne, przednaukowe czy przedfilozoficzne. Człowiek jako istota rozumna poznaje otaczającą go rzeczywistość i swoją sytuację egzystencjalną. Na bazie tego poznania rodzi się w nim, w drodze spontanicznej refleksji, myśl o istocie odeń wyższej i doskonalszej, o Bogu (bóstwie), od którego zależy i który stanowi źródło i cel jego życia. Spontaniczne poznanie Boga jest typem poznania pośredniego. Jest ono dostępne człowiekowi na każdym szczeblu kultury. Jest z pewnością bardzo niedoskonałe, ale zarazem bardzo ważne: stanowi najbardziej fundamentalne źródło myśli o Bogu i podstawę wszelkiego dalszego poznawania Boga – zarówno w religii, jak i w systematycznej filozofii.

Drugim typem ludzkiego poznania, w którym pojawia się problem Boga, jest filozofia. Autorka wskazuje na metafizykę (realistyczną filozofię bytu), jako na uprzywilejowany, najbardziej właściwy teren rozważania problemu Boga w sposób autonomiczny. Problem Boga jest wewnętrznym problemem metafizyki, a zdanie „Bóg istnieje” jest odpowiedzią na pytanie „dlaczego byty istnieją, skoro istnieć nie muszą”? Teza o istnieniu Boga stanowi wyjaśnienie istnienia bytów licznych i zróżnicowanych, samodzielnych i niesamodzielnych, złożonych z elementów sub-bytowych.

Słynne „pięć dróg” św. Tomasza z Akwinu to właśnie, zdaniem autorki, klasyczne sformułowania metafizycznych dowodów istnienia Boga. Drogi te, to drogi poznania bytu, ujętego w jego istotnych bytowych aktach: akcie istnienia, które się staje („I droga”); akcie istnienia, które trwa i którego trwanie jest wielostronnie warunkowane („II droga”); akcie istnienia, które jest niekoniecznie powiązane z istotą („III droga”); akcie treściowych doskonałości przysługujących istniejącym bytom w różnym stopniu („IV droga”); akcie działania bytów nierozumnych („V droga”).

Zdybicka zajęła się także poznawczą wartością formalizacji metafizycznych argumentów za istnieniem Boga twierdząc, że chociaż przyczyniają się one do sprecyzowania formalnej struktury dowodów, to jednak nie są w stanie w pełni scharakteryzować toku metafizycznych dowodów, będących skądinąd metafizycznymi procedurami wyjaśniania różnych aspektów rzeczywistości.

Autorka krytycznie ocenia wartość tzw. dowodów ontologicznych czy apriorycznych na istnienie Boga. Wskazuje, że w dowodach tych dokonuje się nieuprawnione przejście od istnienia możliwego do istnienia realnego. Również nauka nie rozwiązuje problemu Boga, chociaż dostarcza materiału dla filozoficznej refleksji prowadzącej do wniosku, że świat domaga się absolutnej przyczyny.

Siostra Profesor przypisuje pewną wartość tzw. argumentom antropologicznym. Są to argumenty oparte na ludzkim doświadczeniu przygodności a zarazem transcendencji w stosunku do przyrody i do innych osób oraz argumenty z pragnienia szczęścia i przeżycia moralnego (momenty wolności i powinności). Zaznacza jednak, że ściśle rzecz biorąc, argumenty te ujawniają otwartość bytu ludzkiego na Byt Transcendentny.

Jeśli chodzi o naturę Boga, to poznaje się ją, jak mówi autorka, pośrednio, w oparciu o poznawcze ujęcie bytów przygodnych. Filozoficzne poznanie natury Boga dokonuje się na trzech dopełniających się drogach: przyczynowania (*habitus principii*), analogii transcendentalnej (droga przewyższania) i negacji ograniczeń przysługującym bytom niekoniecznym (droga negatywna). Bóg jest więc pełnią istnienia, czystym aktem, absolutną tożsamością, bytem prostym, niezmiennym, wiecznym, jedynym; jest najwyższym intelektem i absolutną prawdą, najwyższym dobrem i miłością; jest duchem i osobowym Absolutem.

Szczególnie doniosłe i wnikliwe są badania Siostry Profesor nad problemem relacji świat – Bóg, nad transcendencją i immanencją Boga w stosunku do świata, nad partycypacją bytów przygodnych w bycie absolutnym. Stawiając tezę o najbardziej wewnętrznej obecności Boga w świecie autorka nie popadła w pułapkę panteizmu czy panenteizmu. Pokazała, że immanentny w stosunku do świata Bóg jest zarazem bytem absolutnie, a nie tylko względnie transcendentnym. Pokazała też, że doskonałość Boga nie polega na tym, że będąc doskonalszy od człowieka, mimo wszystko podlega doskonaleniu, ale na tym, że jest pełnią, że doskonałości jego istnienia nic nie limituje.

Jak więc rozumieć transcendencję i immanencję Boga w świecie? Bóg jest bytem transcendentnym w tym sensie, że posiada niepowtarzalny status ontyczny (*ipsum esse subsistens*) i jest absolutnie doskonały. Nie jest ani przyczyną materialną, ani formalną świata. Z kolei immanencja Boga w stosunku do świata polega na tym, że Bóg dając światu istnienie jest tego świata przyczyną sprawczą; określając racjonalność (inteligibilność) świata, jest jego przyczyną wzorcą; będąc racją dynamizmu bytowego jest tegoż świata przyczyną celową.

Zło zdaje się być argumentem przeciwko istnieniu Boga – najwyższego dobra. Przyjmując, w duchu realizmu, tzw. prywatywną teorię zła (zła jako braku należnego dobra) autorka wskazuje, że Bóg nie jest przyczyną zła (zło, jako brak bytu, jest niesprawialne), ale jest, *per accidens*, przyczyną bytu, w którym mogą wystąpić braki. Jeśli zaś chodzi o zło moralne, to jego sprawcą jest stworzony byt osobowy. Ostatecznie jednak, jak mówi Zdybicka, rozwiązanie problemu zła przynosi religia a nie filozofia.

Z zagadnieniem Boga wiąże się problem negacji istnienia Boga, czyli problem ateizmu. Autorka wskazuje na następujące przyczyny tego zjawiska: ontyczna i poznawcza transcendencja Boga; to, że poznanie Boga, czy to dyskursywne, czy przez wiarę, jest procesem trudnym, wymagającym wysiłku intelektualnego i moralnego; a dalej – istnienie zła; poczucie samowystarczalności człowieka i świata, wzrastające wraz z rozwojem nauki i techniki; zamknięcie się umysłu ludzkiego w granicach problematyki i metod nauk szczegółowych. Zdybicka wskazuje też na to, że negacja Boga w filozofii wiąże się z bardziej fundamentalnymi zagadnieniami, takimi jak koncepcja bytu i poznania (immanentyzm ontologiczny i teoriopoznawczy, scjentyzm) a także Boga (depersonifikacja i detranscendentalizacja Boga), człowieka (deifikacja człowieka) i religii (np. religia jako wynik nienormalnych warun-

ków życia ludzkiego). Autorka wyróżnia różne typy ateizmu i zaznacza, że historia filozofii nie zna ateizmu w sensie udowodnionego zdania o nieistnieniu Boga.

### 3. Filozofia religii

Z. Zdybicka w następujący sposób charakteryzuje uprawianą przez siebie filozofię religii: Przedmiotem w punkcie wyjścia filozofii religii są empirycznie dane fakty religijne. Przedmiotem formalnym jest realność religii (to, że religia jest). Z kolei celem przedmiotowym metafizyki religii jest ostatecznościowe i koniecznościowe wyjaśnienie religii, co dokonuje się w drodze określenia tego, jaką kategorią bytową jest religia i wskazania na ontyczne, bytowe podstawy religii.

Autorka wskazuje na trzy etapy procedury klasycznej filozofii religii:

1. Stwierdzenie, w drodze zmysłowo-intelektualnego doświadczenia wewnętrznego i zewnętrznego, faktów religijnych, indywidualnych i społecznych, w postaci przekonań, aktów miłości i bojaźni, dążenia do zjednoczenia, modlitwy czy ofiary.
2. Uniwersalizacja i transcendentalizacja danych doświadczenia. Chodzi przy tym nie o indukcyjne uogólnienie, ale o uchwycenie, dzięki intuicji intelektualnej, w nagromadzonym materiale tego, co istotne i konieczne dla faktu religii (bez czego religia nie byłaby religią) oraz tego, co ogólne, co wspólne, co występuje we wszystkich religiach. W ten sposób dochodzi się do metafizycznego ujęcia istoty religii jako bytu relacyjnego, jako realnej, osobowej i dynamicznej relacji człowieka do osobowego Absolutu, od którego człowiek jest zależny w istnieniu i działaniu, i który jest ostatecznym celem życia ludzkiego.
3. Wyjaśnienie istnienia religii, polegające na wskazaniu ostatecznych, ontycznych czynników podmiotowych i przedmiotowych, stanowiących bytową rację religii. Te czynniki to struktura bytowa człowieka, istnienie osobowego Absolutu i zachodząca między człowiekiem i Absolutem relacja partycypacji transcendentalnej, relacja bytowo wcześniejsza (pierwotniejsza) w stosunku do osobowej relacji religijnej. Wyjaśnienie to jest metodologicznie zależne od metafizyki ogólnej i antropologii filozoficznej, ale niezależne w stosunku do teologii i szczegółowych nauk o religii.

W zarysowanej przez Z. J. Zdybicką koncepcji filozofii religii (chodzi o metaprzecmiotową refleksję autorki) zawarta jest sugestia, że filozofia religii ma być filozofią religii w ogóle, a nie tej lub innej religii, że we wszystkich konkretnych religiach jest coś wspólnego, co stanowi istotę religii, i że w filozofii religii chodzi o metafizyczną interpretację i wyjaśnienie każdej religii.

Zdybicka podaje następującą definicję religii: „Religia jest: realną, osobową relacją (związkiem) człowieka do osobowego Absolutu (Boga), którego człowiek uznaje za ostateczne źródło swego istnienia oraz Najwyższe Dobro, które nadaje sens jego życiu. Związek ten wyraża się w całym życiu, któremu religia nadaje kierunek, a szczególnie w działaniach religijnych (kult, modlitwa, ofiara), które mają charakter działań osobowych. Religia umieszcza całe życie człowieka w perspektywie osobowej,

nie rzeczowej. Człowiek żyje i działa w perspektywie osobowego Boga, do którego przez całe życie zmierza” (*Człowiek i religia*. Lublin 2006 s. 299).

Przedmiotem religii jest transcendentny, osobowy byt, będący najwyższym dobrem (wartością) dla człowieka. Podmiotem religii jest osoba ludzka, która wszystkimi swoimi władzami odpowiada na objawienie się transcendentnego przedmiotu. Sama religijna relacja między podmiotem i przedmiotem ma charakter realnej i dynamicznej relacji osobowej (świadomej i dobrowolnej), będącej czymś koniecznym w procesie aktualizacji bytu ludzkiego. Dzięki czemu (dla-czego) istnieje ta religijna relacja? Autorka wskazuje na obiektywne, bytowe racje natury tak podmiotowej jak i przedmiotowej: bytowy status człowieka – bytu przygodnego a zarazem osobowego, rozumiejącego rzeczywistość i otwartego na Transcendens, a także realne (niezależnie od ludzkiej świadomości) istnienie osobowego Transcendensu i realna, niezależna od ludzkich aktów, relacja bytowej partycypacji między światem i Bogiem. Bóg jawi się tu jako źródło istnienia, transcendentny wzór oraz cel, czyli naczelne dobro poruszające osobowy dynamizm człowieka i stanowiące o osobowym spełnieniu bytu ludzkiego.

Zdybicka podkreśla, że jakkolwiek formy religii są historycznie i kulturowo zmienne, to jednak sam fakt religii (aspekt egzystencjalny) jest czymś stałym, związanym ze sposobem istnienia człowieka, którego zasadnicza struktura bytowa nie podlega uwarunkowaniom historyczno-kulturowym.

Religia jest rzeczywistością wieloaspektową. Jest złożonym faktem psychicznym (poznawczo-emocjonalno-dążeńiowym), przejawia się w specjalnym języku, w systemie głoszonych i uznawanych społecznie prawd religijnych, w określonym kulcie, w religijnie motywowanej moralności, w określonych instytucjach i organizacjach religijnych. Religia okazuje się być centralnym dobrem kultury (zarazem ją transcendując przez to, co nadprzyrodzone): poszerza źródła poznania, pogłębia rozumienie świata a zwłaszcza człowieka i jego przeznaczenia, uzasadnia i umożliwia właściwy dynamizm moralności, przyczynia się do kształtowania osobowego modelu kultury, inspiruje szeroko rozumianą technikę i sztukę. Autorka wskazuje także na zależność odwrotną: kultura oddziałuje na religię (kulturowo uwarunkowany język religijny, styl obrzędów itd.). Zdybicka przeprowadza też bardziej szczegółowe analizy dotyczące relacji między religią a moralnością, polityką, nauką, techniką i sztuką. Analizuje naturę świętości oraz problemy sekularyzacji i desakralizacji w kulturze współczesnej.

Ks. Piotr Moskal

26 X 2007